

2. Die Lampe-himne

Teks

- Φῶς ἱλαρὸν ἀγίας δόξης,
 ἀθανάτου πατρὸς οὐρανοῦ,
 ἀγίου, μάκαρος,
 Ἰησοῦ Χριστέ,
 5 ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν,
 ἰδόντες φῶς ἑσπερινόν
 ὑμνοῦμεν πατέρα, υἱόν
 καὶ ἅγιον πνεῦμα θεόν.
 ἄξιός ἐστι ἐν πᾶσι καιροῖς
 10 ὑμνεῖσθαι φωναῖς αἰσίαις,
 υἱὲ θεοῦ, ζῶν ὁ διδούς,
 διὸ κόσμος σε δοξάζει.

Vertaling

- O vriendelike Lig van heilige heerlikheid,
 van die onsterflike, hemelse Vader,
 die heilige, geluksalige -
 O Jesus Christus,
 5 noudat ons gekom het by die son se ondergang
 en die aandlig aanskou het,
 besing ons God die Vader, Seun
 en Heilige Gees.
 U is waardig om te alle tye
 10 besing te word met liedere wat gunstig stem -
 O Seun van God, U wat lewe gee -
 daarom verheerlik die wêreld U.

KOMMENTAAR

Agtergrond

Die Lampe-himne is een van die vroeg-Christelike himnes en word beskou as 'n kunswerkie in die klein.

Die himne, ook genoem ἡ ἐπιλύχνιος εὐχαριστία (Die Lampe-himne van danksegging), is 'n loflied aan Christus. Teen sononder (vgl 7-8) word Christus besing as die Lig wat die mensdom verlig en wat lewe aan die wêreld gee (vgl Joh 1: 4-5). Dit is dus baie waarskynlik dat hierdie himne deel was van die liturgie van die aandiens waartydens kerse of lampe aangesteek is om Christus as die Lig vir die wêreld te besing (Tripolitis 1970: 190). Dit vorm ook saam met Δόξα ἐν ὑψίστοις 'n deel van die doksologie (Smothers 1929: 270).

Die gebruik van die himne ontlok meningsverskil onder geleerdes. Smothers (1929: 273) meen dat die lied nie 'n amptelike karakter gehad het nie maar deur leke gesing of voorgedra is. Christou voer weer aan dat die dele daarvan om die beurt deur 'n kantor (ὁ ψάλτης) en die gemeente gesing is, dit wil sê in die erediens (1976: 125). Myns insiens berus dié stelling op gegewens uit 'n latere tydperk. Met behulp van gegewens uit Gregorius van Nyssa se *De Vita Macrinae* lei Tripolitis af dat die himne beide openbaar en privaat gebruik is. Hoewel Tripolitis se interpretasie van Gregorius nie bo verdenking is nie, lyk dit tog moontlik dat die himne aanvanklik privaat gebruik is maar later ingesluit is in die liturgie van die aandiens (die sg ἀκολουθία τοῦ ἔσπεριου) waar dit tot vandag toe gebruik word (Tripolitis 1970: 190).

In die *De Lingua Latina* (ca 47 - 49 vC) skryf Varro dat die Grieke die koms van die lig verwelkom het met die uitroep φῶς ἀγαθόν en dit word deur sommige geleerdes beskou as 'n aanduiding van die oorsprong van φῶς ἱλαρόν. Die uitspraak van Varro is egter te vaag om enigiets in verband met 'n heidens-Griekse oorsprong van die himne af te lei en die oorsprong moet eerder gesoek word in die ligsimbool van die vroeë Christendom (Smothers 1929: 272).

Na aanleiding van 'n verwysing na Athenogenes (ca 290) in Basilius (ca 379) se *De Spiritu Sancto* waarin Basilius 'n aanhaling maak uit die himne, word dikwels afgelei dat Athenogenes die outeur van die himne kan wees. Die verwysing na Athenogenes is eerder 'n verwysing na 'n ander werk van sy hand oor die Drie-eenheid. Uit *Horologia* uit die 11e eeu word ten onregte afgelei dat Sophronius (ca 638) die outeur is. In die lig van die feit dat Basilius in 379 oorlede is en dat Basilius gemeen het dat die outeur van φῶς ἱλαρόν anoniem is, moet ons aanvaar dat die outeur onbekend is.

Die oudste 'volledige' teks van dié himne verskyn op die Oxyrhynchus papirus 244 (6/7e eeu). Hoewel die aanhaling van Basilius waarna hierbo verwys is, aanleiding gegee het tot spekulasie in verband met die samestelling van die himne, is die meeste geleerdes dit eens dat dit oorspronklik 'n eenheid was (Korakides, vgl. Husmann 1982: 35). Uit die gegewens kan ook afgelei word dat die himne sy ontstaan teen die middel van die vierde eeu gehad het.

Die melodieë wat opgeteken is vir die himne, dateer meestal uit 'n later tydperk as die himne se ontstaan tyd en dit is gevolglik moeilik om te sê hoe die oorspronklike melodie geklink het. Die metrum is die eenvoudige klemtoonritme.

Struktuur

Die himne kan in hoofsaak in 3 dele ingedeel word:

1. φῶς ἰαρόν ...
'Ιησοῦ Χριστέ
2. ἐλθόντες ἐπὶ ...
καὶ ἅγιον πνεῦμα θεόν
3. ἄξιος εἶ ...
διὸ κόσμος σε δοξάζει

Die belangrikste oorwegings vir die verdeling is as volg:

Deel 1 begin en eindig met vokatië naamluk φῶς ἰαρόν en 'Ιησοῦ Χριστέ. Daarna volg 'n reeks genitië (7) waardeur Jesus Christus beskryf word.

Deel 2 is duidelik te skei van reëls 1-4 omdat werkwoorde nou op die toneel verskyn. Reëls 5 en 6 is duidelik 'n parallelisme en plaas as tydsaanduiding die trinitarië loflied.

Deel 3 toon 'n verskuiwing aan van subjek van die eerste persoon meervoud na die tweede persoon enkelvoud. Hoewel die naam Christus nêrens verskyn nie, is Hy die sentrum van reëls 9-12.

Christou meen dat dele 1 en 3 as strofes deur 'n kantor (ὁ ψάλτης) gesing is, terwyl deel 2 deur die gemeente gesing is as refrein (ἐφύμμιον) (1976: 125). Hoewel dit interessant en selfs moontlik lyk is daar geen vermelding in ander bronne van so 'n gebruik nie en berus die bewering op spekulasie.

Interpretasie

Reeds uit die struktuur is dit duidelik dat dele 1 en 3 op Christus dui en deel 2 op die Drie-eenheid. Uit die verwysing na Christus in reël 4 en die vokatië φῶς ἰαρόν wat daarmee kongruëer, word 'n duidelike klem gelê op Christus in deel 1. Die vokatiëvorm υἱ (v 11) en die tweede persoon enkelvoud wat beide in die werkwoord (v 9) en die voornaamwoord (v 12) 'n rol speel, dui ook duidelik daarop

dat Christus die sentrum van deel 3 vorm. Deel 2, met die vermelding van die drie persone van die Drie-eenheid, dui duidelik op 'n trinitariese gerigtheid.

Die bestaande inligting het juis aanleiding gegee tot die teorie dat die tweede deel afsonderlik bestaan het. Die verweefdheid van die himne is egter duidelik wanneer daar op die volgende gelet word.

1. Daar bestaan 'n herhaling van woorde in die Christosentriese en die trinitariese dele:

φῶς (v 1 en 6) en die verwysing na πατρός (v 2) en πατέρα (v 7); υἱόν (v 7) en θεόν (v 8) en υἱὲ θεοῦ (v 11); ὑμνοῦμεν (v 7) en ὑμνεῖσθαι (v 11)

2. Christus word in die Christosentriese dele trinitaries gedefinieer:

(Ἰησοῦ) φῶς ... δόξης ... πατρός (v 1 en 2) en υἱὲ θεοῦ (v 11).

3. Dit is bloot logies dat lof aan Christus onlosmaaklik verbonde is aan lof aan die Drie-eenheid.

Daar is dus, ten opsigte van beide taal- en gedagtestruktuur, 'n kontinuïteit en verweefdheid van die himne (Smothers 1929: 281).

Deel 1 v 1 - 4

Die deel is 'n direkte aanroeping van Christus. Hy is die vriendelike skynsel van die Vader se heerlikheid. Myns insiens dui die woord 'vriendelik' op beide sy genade en sy toeganklikheid. Soos hierbo reeds aangedui, word Christus gedefinieer in terme van die Vader. Die Vader word beskryf deur vier byvoeglike naamwoorde (attributief) (v 2 - 3).

Deel 2 v 5 - 8

Waar deel 1 teologies gelaai is, gee deel 2 weer die tyds- en dalk liturgiese verwysing deur in reël 5 en 6. Indien reël 5 - 6 as 'n parallelisme gesien word en ἐπὶ τὴν ἡλίου δούσω en φῶς ἐσπερινόν op mekaar dui, kan laasgenoemde dan die betekenis hê van die aandskemering met die gepaardgaande glans. ('n Beeld wat die δόξα van God oproep? - Smothers 1929: 283). Die feit dat ἐσπερινός ook 'n aanduiding kan wees van die aandiens (Lampe 551) kan 'n aanduiding wees dat die himne nie alleen met sononder nie maar ook tydens 'n aandiens gesing is.

Deel 3 v 9 - 12

Die waardigheid van Christus is egter sodanig dat nie net in die aand nie maar te alle tye lof aan Hom gebring moet word. Dit moet geskied met gepaste liedere (v 10) en dié lof is universeel (v 12). Die feit dat Christus die gewer van die lewe is (v 11) motiveer (διὸ) dié universele lof.

Literatuurverwysings

- CHRISTOU, PK 1981. 'Ο χορικός ὕμνος εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησία, in Θεολογικά Μελετήματα: 4. Ὑμνογραφικά, 121-134. Thessaloniki: Patrchial Institute for Patristic Studies.
- HUSMANN, H 1982. Resensie Korakides, AS. 'Αρχαῖοι ὕμνοι: Ἡ ἐπιλύχνιος εὐχαριστία "φῶς ἰαρόν". *ByZ* 75, 35-36.
- KROLL, J [1921] 1968. *Die Christliche Hymnodik bis zu Klemens von Alexandria*. Damstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- KROLL, J 1926. Die Hymnendichtung des frühen Christentums. *Antike* 2, 258-281.
- SMOTHERS, ER 1929. ΦΩΣ ΙΑΛΑΡΟΝ. *RSR* 19, 266-283.
- TRIPOLITIS, A 1970. ΦΩΣ ΙΑΛΑΡΟΝ: Ancient hymn and modern enigma. *VigChr* 24, 189-196.